

sensul inuman al acțiunilor sale, o motivație valabilă în planul istoriei, un alibi care să-i hrănească iluzia că cel puțin moral a rămas un om. Dar și această încercare se soldează cu un eșec. În concepția lui, statul este o forță imuabilă și omnipotentă, iar omul ce o reprezintă nu poate fi decît un sclav care trebuie să acționeze în direcția prescripțiilor ei, făcînd abstracție cu totul de impulsurile umanitare, în cazul cînd acestea ar exista.

Pentru a demonstra netemeinicia acestui mod de înțelegere, dramaturgul confruntă concepția reacționară a personajului cu aceea a unui revoluționar condamnat la moarte. Scena constituie momentul culminant al piesei. În dorința de a se dezvinovăți, guvernatorul caută să-l convingă pe prizonier, că și el, într-o situație similară, ar proceda la fel. Crede aceasta pentru că, pe de o parte, nici o clipă nu-i trece prin minte că noțiunea de stat ar putea fi înțeleasă altfel decît ca un instrument de coerciție, iar pe de altă parte, nu are încredere în existența unei conștiințe umane superioare, fondate pe alte pivoturi etice. Strădania lui este însă zadarnică. Concepția revoluționarului se întemeiază pe cunoașterea evoluției sociale, în sensul căreia luptă. Este convins că esența lumii proiectate în viitor de gîndirea lui va fi alta, iar omul abia atunci se va putea afirma din plin și numai prin îndeplinirea funcțiilor sale sociale. Aceste afirmații le exprimă eroul indirect, manifestînd o încredere nedezmîntită în oameni, un umanism profund, conținut îndeosebi în replica: « Oamenii sînt minunați, totul se află înaintea lor ». El acceptă propunerea de a se salva, părăsind închisoarea îmbrăcat în haina dușmanului, respectiv a guvernatorului, dar își păstrează credința în idealul luptei sale, în victorie. Astfel, bruma de « demnitate », care mai rămăsese în închipuirea guvernatorului, este spulberată de lașitatea cu care își regizează, într-un fel, din ascunzătoare, propria « înmormîntare », care simbolizează însăși înmormîntarea forței pe care o reprezintă, a statului capitalist, condamnat la pieire de istorie, fapt care nu implică însă, în mod necesar, și dispariția persoanei sale. Autorul sugerează cititorului această concluzie chiar prin desfășurarea acțiunii. Prin intervenția unui element de intrigă, ingenios introdus, moartea guvernatorului nu este decît simbolică. Atentatul îndreptat de muncitori împotriva vieții lui ucide, de fapt, pe revoluționarul îmbrăcat în mantaua guvernatorului.

Scheletul faptic al piesei, vizînd pe alocuri neverosimilul, nu interesează decît în măsura în care reliefează ideea operei. Episoadele, considerate izolat, au mai mult valoare metaforică, înlesnind prin aceasta lărgirea semnificațiilor. Apăsarea voită în stil și construcție asupra simbolului, este, de altfel, ceea ce deosebește *Moartea guvernatorului* și chiar *Prima zi de libertate*, de piesele scrise anterior, în care problemele, ideile, se realizau mai elevat în planul concretului.

Așadar, continuă strădania scriitorului de a da expresie în opera sa celor mai acute probleme ale timpului, stimulînd astfel elanurile creatoare ale poporului său. Prin bogăția universului tematic și varietatea tipurilor umane, prin adevărurile superioare pe care le promovează, artistul împlinește un mesaj de luptă pentru descătușarea morală a omului. Contribuînd eficient, în epoca de început a creației sale, la afirmarea unei literaturi revoluționare într-o epocă de incertitudini și căutări, Kruczkowski ocupă un loc de vîrf în literatura polonă contemporană. Crescută din frămîntările majore ale momentului social, opera lui de pînă acum răspunde într-adevăr crezului său